

โลกอาจรอดได้

แม้เพราะกตัญญูกตเวทิต

ธรรมะเล่มน้อย

เป็นหนังสือธรรมะขนาดพกพารายเดือน ๑๒ เล่ม ๑๒ เดือน เพื่อเจริญสติและแสวงหาปัญญาเบื้องต้น สำหรับผู้ไม่มีเวลาศึกษาเนื้อหาโดยละเอียด สามารถมีส่วนร่วมได้โดย

๑. ผู้ที่อ่านแล้วคิดว่าดีมีประโยชน์ โปรดส่งมอบให้แก่ผู้อื่นต่อ เปรียบดังท่านให้ทาน

๒. สนับสนุนการจัดพิมพ์หนังสือธรรมะเล่มน้อยตามกำลัง

๓. เลือกจัดพิมพ์หนังสือธรรมะเล่มน้อย เพื่อเผยแผ่ในวาระต่าง ๆ เช่น งานวันขึ้นปีใหม่ งานวันเกิด งานสมรส งานเฉลิมฉลอง งานบุญ งานศพ ฯลฯ โดยสามารถเลือกเอาเฉพาะ ส่วนที่เป็นธรรมบรรยายและพิมพ์บางส่วนเพิ่มเติมได้

ธรรมะดี ๆ มีติดตัวไว้ เพื่อเจริญสติและปัญญา

ร่วมเป็นเจ้าของภาพพิมพ์ธรรมะเล่มน้อยได้ที่

หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ

โทร. ๐ ๒๙๓๖ ๒๘๐๐

โลกอาจรอดได้ แม้เพราะกตัญญูกตเวทิต

ของ
พุทธทาสภิกขุ

คนทุกคนในโลก มีชีวิตอยู่ได้ และ
มีความสุขสบายอยู่ได้ เพราะอาศัยความรู้
สติปัญญา ความสามารถของผู้อื่น อันมีเป็น
จำนวนมาก จนนับไม่ไหว หากไร้ปัจจัยอัน
สำคัญนี้เสียแล้ว เขาจะต้องตายแล้ว ตั้งแต่อก

จากท้องมารดาใหม่ ๆ เพราะไม่มียาจะกิน ไม่มี
 ฟ้าจะห่ม ไม่มีหลังคาจะอาศัย. เขาไม่รู้จักหน้า
 ค่าตาของผู้ให้กำเนิดการประกอบยา การทำ
 เครื่องนุ่งห่ม การทำที่อยู่อาศัย และวิชาความรู้
 ต่าง ๆ แต่เขาก็เป็นหนี้บุญคุณของบุคคลเหล่านี้
 นั้นมาเสียแล้ว ตั้งแต่ในท้องแม่. [๑]

ฉะนั้น คนทุกคนมีความผูกพันในทาง
 หนี้บุญคุณต่อกันและกัน จนนับไม่ไหว โดยไม่
 ต้องกล่าวถึงบิดามารดา ครูบาอาจารย์ ซึ่งเป็น
 หนี้บุญคุณอยู่เหนือศีรษะโดยตรงเลย. แม้การ
 ที่คนในประเทศหนึ่ง ได้เป็นหนี้บุญคุณของ
 คนในประเทศอื่น ก็เป็นสิ่งที่จะพิจารณาเห็นได้
 ไม่ยากเลย. [๒]

ความรู้และยอมรับรู้ ในบุญคุณของผู้อื่น
 ที่มีอยู่เหนือตนนี้ เรียกว่า *กตัญญูตา*. การ
 พยายามทำตอบแทนบุญคุณนั้น ๆ เรียกว่า
กตเวทิตา. คนผู้รู้บุญคุณท่าน เรียกว่า *คน
 กตัญญู*. คนที่ทำตอบแทน เรียกว่า *คนกตเวที*.
กตัญญูกตเวทิตา-ความรู้บุญคุณท่าน แล้วทำ
 ตอบแทนให้ปรากฏ; นี้เป็นธรรมประคองโลก
 ให้เป็นอยู่ได้ และอยู่ด้วยความสงบสุข. [๓]

คนในโลกแต่ละคน ยังไม่รับรู้ ในความ
 ที่ตนเป็นหนี้บุญคุณของกันและกัน อย่างที่จะ
 แยกกันไม่ออกยิ่งขึ้นเพียงใด ก็ยิ่งทำให้โลกเต็ม
 ไปด้วยความแข่งขันแย่งชิง โหดร้ายทารุณ และ
 เกิดลัทธิการเมือง อันทำให้โลกระส่ำระสาย มาก

ยิ่งขึ้นเพียงนั้น. ฉะนั้น ความสนใจในธรรมะ คือ กตัญญูกตเวทิตาธรรม นี้ นับว่าเป็นสิ่งที่จำเป็น อย่างยิ่งทีเดียว. [๔]

จนบรรทมเนียมประเพณีที่ดั่งงามทั้งหลาย ของคนไทยเรา ล้วนแต่มีความกตัญญูกตเวทิตา เป็นที่ตั้งสำคัญ และทั้งเป็นไป เพื่อรักษาและส่งเสริมคุณธรรมข้อนี้ ให้คงมีอยู่ในโลกนี้ อย่าง แน่นแฟ้น พร้อมกันไปในตัว. [๕]

คนอกตัญญูอย่างยิ่ง คือคนที่ไม่ ยอมรับ ว่าทุกคนในโลก เป็นหนี้บุญคุณต่อกัน อย่างแน่นแฟ้น. [๖]

คนที่มีความกตัญญูถึงที่สุด ก็คือคน ที่ยอมรับว่า แม้แต่สัตว์พาหนะ เช่น วัว ควาย

ก็เป็นสิ่งที่มีบุญคุณ, อย่าต้องกล่าวถึงบิดามารดา
 ครูบาอาจารย์เลย. ถ้าใครยอมรับรู้ในบุญคุณ
 ของวัวควายเป็นต้นแล้ว บ้านเมืองนั้นจะเต็มไปด้วย
 ด้วยความสงบสุข เพราะมีแต่คนใจสูง รู้จัก
 ตอบแทนคุณ แม้แก่วัวควาย; แล้วจะ
 เบียดเบียนเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ซึ่งมีบุญคุณ
 ต่อกัน ยิ่งไปกว่าวัวและควายได้อย่างไรเล่า.
 บ้านเมืองนั้นจะอุดมสมบูรณ์ ด้วยวัวควายพันธุ์ดี
 มีคุณภาพสูง มีมนุษย์ใจสูงเป็นเจ้าของ ขยันทำ
 มาหากิน โดยปราศจากการเบียดเบียนกันแม้แต่น้อย.
 ส่วนบิดามารดาครูบาอาจารย์นั้น ไม่ต้อง
 กล่าวถึง เพราะจะตั้งอยู่ในฐานะเป็นเทวดา
 หรือเป็นปวงชนียบุคคล อยู่เหนือเศียรเกล้า ของ

คนทุกคนทั่วไปจริง ๆ. [๗]

คนที่มีความกตัญญู ละเอียดยิ่งไป
กว่านั้น ย่อมรู้จักบุญคุณของป่าไม้ ทุ่งนา ห้วย
หนอง คลอง ลำธาร ถนนหนทาง และสิ่ง
สาธารณะอื่น ๆ กระทั่งดอกไม้ และผีเสื้อ
ซึ่งบินไปมาอยู่ โดยปราศจากความรู้จักมัก
คุ้นกับผู้ใด. [๘]

ผู้ไม่รู้คุณของป่า ย่อมทำลายป่าเสียด้วย
ความเห็นแก่ตัวข้างเดียว จนลูกหลานไม่มีไม้จะ
ปลูกเรือนกันอีกต่อไป, จนห้วยหนองคลอง
ลำธารเหือดแห้ง เพราะป่าอันเป็นกำเนิดน้ำนั้น
ถูกทำลายหมด ไม้มีความชื้นของป่าจะคายน้ำ
ออกมาเป็นลำธาร และจะดึงดูดเมฆฝน ให้มา

ตกเป็นฝน ณ ที่นั้นจนเพียงพอ. [๙]

ผู้ไม่รู้บุญคุณของถนน คู คลอง ย่อมรุก
เนื้อที่ถนน ตรอก ทางเดินให้แคบเข้า จนไม่
สำเร็จประโยชน์ดังที่บรรพบุรุษได้มุ่งหมายไว้.
เขายอมทนลำบากในการไปมายามค้าคินตึกตื้น
ทั้งในยากปกติและยามคับขัน ไม่ยอมสละเนื้อ
ที่ทำถนน หรือทางเดินสาธารณะ แม้แต่นิ้ว
เดียว. [๑๐]

เขาตัดต้นไม้ผลในป่าสาธารณะลงทั้งต้น
เพียงเพื่อเอาผลของมันเพียงหาบเดียวหรือ
กระบุงเดียวเท่านั้น. ถ้าเขาเป็นคนกตัญญู สิ่ง
เหล่านี้จะไม่เกิดขึ้นเลย แผ่นดินจะร่ำรวยด้วย
สิ่งอันจะทำความชื่นอกชื่นใจ ให้แก่คนทุกคนใน

โลกนี้ยิ่งขึ้นทุกที เพราะการทะนุถนอม และการบำรุงส่งเสริม ของผู้มีกตัญญูตาธรรม เหล่านั้น. [๑๑]

คนที่มีความกตัญญูอันละเอียดสุขุม ยิ่งขึ้นไปกว่านั้นอีก ย่อมรู้จักบุญคุณของศัตรู และปรปักษ์ ตลอดจนรู้ถึงสิ่งอันเป็น อุปสรรคต่าง ๆ ชนิด. [๑๒]

ศัตรูทำให้คนกตัญญูมีความฉลาด และ ก้าวหน้ายิ่งขึ้นไปกว่าเดิม ทำให้เขาประกอบ ด้วยคุณธรรมอันสูงยิ่งขึ้น ด้วยความอดกลั้นอดทน และการเสียสละเป็นต้น. ผู้พิจารณาทำให้เรา กลายเป็นคนหนักแน่นมั่นคง และมีความ เมตตากรุณาชั้นสูงพิเศษ ที่คนธรรมดาไม่มีได้.

อุปสรรคทั้งหลาย ทำให้เรามีปัญญาเข้าใจโลกถูกต้องตามที่เป็นจริง ชนิดที่จะทำให้เรามีชีวิตอยู่ในโลกต่อไป ด้วยความผาสุกยิ่งขึ้น. [๑๓]

ความเจ็บไข้และความยากลำบากทุกประการ ทำให้เราเกิดวิปัสสนาญาณปลงตก จนมองเห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตาได้จริงๆ และทำให้บรรลุมรรค ผล นิพพาน. [๑๔]

เพราะเหตุนั้น คนที่อกตัญญู ไม่รู้คุณค่าของสิ่งเหล่านี้จะต้องล่มจม หรืออย่างน้อยก็ซุกหลุมฝังตัวเอง เพราะความโกรธตอบ, ริษยาตอบ, ความอึดอันตันใจ, เอะอะโวยวาย มีจิตใจระส่ำระสาย ทำอะไรผิดพลาดไปหมดทุกสิ่งทุกอย่างแล้วจักไม่เป็นการทำลายตนเองอย่างไรได้.

ส่วนคนที่กตัญญูรู้คุณของสิ่งเหล่านี้ ย่อมทำให้
 โลกสงบ เยือกเย็น งดงาม ยากที่จะเปรียบได้.
 เขาสามารถทำให้กลายเป็นพระ, ทำยักษ์ให้
 กลายเป็นมนุษย์ที่ดี, ทำคนตระหนี่ให้กลายเป็น
 เป็นคนใจบุญสุนทรทาน, ทำคนริษยาให้กลายเป็น
 เป็นคนใจกว้าง แล้วจะไม่ทำโลกนี้ให้กลายเป็น
 สวรรค์ได้อย่างไร. [๑๕]

เขารู้คุณของศัตรู ในการที่ให้บทเรียน
 อันประเสริฐสุด อันจะหาจากที่อื่นไม่ได้แก่เขา
 เขาจึงขอบคุณและพยายามสนองตอบด้วยความดี.
 บุญคุณของศัตรูมีมากเช่นนี้ จึงเป็นการยาก ที่
 คนกตัญญูจะมองข้ามไปเสียได้. [๑๖]

ถ้าคนเราไม่มีศัตรูและอุปสรรคเสียเลย

โลกนี้ก็จะไร้สิ่งที่เรียกกันว่าสมรรถภาพ. ผู้ที่มองเห็นคุณของศัตรูและปรปักษ์ ย่อมไม่อาจที่จะก่อความยากเข็ญขึ้นในโลกได้แต่ประการใด. [๑๗]

โลกสงบเยือกเย็นไปกว่าระดับธรรมดา ก็เพราะมีบุคคลที่มีใจสูง ถึงขนาดมองเห็นบุญคุณของศัตรูและอุปสรรคดังกล่าวแล้ว ซึ่งนับว่าเป็นคนกตัญญูที่ลึกซึ่งสุขุมถึงที่สุด. [๑๘]

เมื่อแม้แต่ศัตรูและปรปักษ์ก็มีบุญคุณแก่เราถึงเพียงนี้แล้ว จงคิดดูเถิดว่า บิดามารดา ครูบาอาจารย์ ตลอดถึง พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ อันเป็นวัตถุสูงสุดนั้น จักเป็นสิ่งที่มีความบุญคุณแก่เรามากน้อยเพียงไร.

ทุกคนมิได้เกิดจากโพรงไม้ แต่เกิด
 มาในโพรงเล็ก ๆ ในครรภ์มารดา ด้วยการ
 ร่วมมือของบิดา. เกิดมาแล้วมีชีวิตอยู่ได้ และ
 เจริญเติบโตต่อไป บนความเสียสละของบิดา
 มารดา และของทุกคนที่เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง
 อันมีจำนวนมากเหลือที่จะคณานับ. [๒๐]

บัณฑิตทั้งหลาย มีพระพุทธเจ้า
 เป็นต้น ยกบิดามารดาขึ้นเป็นบุคคลแรกในเรื่อง
 นี้ ก็เพราะเป็นบุคคลแรกในการให้กำเนิด ให้
 ปัจจัยเป็นเครื่องยังชีวิต ให้วิชาความรู้ ให้การ
 อบรมทางอุปนิสัยที่ดี และอื่น ๆ ที่เป็นผลดี
 อีกมากมาย. [๒๑]

หากผู้ใดมีจิตทราม จนถึงกับไม่รู้คุณ

ของบิดามารดาแล้ว ก็เป็นการสุดวิสัย ที่เขา
จะรู้จักคุณของปรปักษ์ และศัตรูดังกล่าวแล้ว
ได้. [๒๒]

การชิมซาบในพระคุณของบิดามารดา
จึงเป็นความกตัญญูหมายเลขหนึ่ง ของคนทุก
ชาติทุกภาษาในโลกนี้ และโลกอื่นทุกๆ โลก.
ผู้ไม่รู้คุณบิดามารดา ย่อมถูกจัดไว้ในฐานะเป็น
บุคคลที่ใครๆ ไม่ควรใส่ใจในโลก. [๒๓]

ผู้ที่จะได้ชื่อว่าเป็นบุตรที่ดีของบิดามารดา
หรือกตัญญูต่อบิดามารดา อย่างแท้จริงนั้น ก็คือ
ผู้ที่ทำหน้าที่ยกบิดามารดาขึ้นจากนรกได้.
บิดามารดายอมตกนรก ชื่อว่า “ปุตะ”. นรกชื่อ
ว่าปุตะนี้ ได้แก่ความร้อใจเป็นทุกข์หนัก

เพราะไม่มีบุตรที่จะเป็นเครื่องทำความชื่นชมยินดี
ไม่มีบุตรที่จะสืบสกุล ไม่มีบุตรที่จะเลี้ยงดู ในยาม
ที่ตนแก่ชรา หรือเจ็บไข้ ไม่มีบุตรที่จะบำเพ็ญ
กุศลทักษิณาทานให้ เมื่อตนตายไปแล้ว. [๒๔]

ครั้งได้ลูกที่กตัญญูมา บิดามารดาก็ขึ้น
จากนรกอันนี้โดยสิ้นเชิง บุตรจึงได้ชื่อว่า เป็น
ผู้ที่ยกบิดามารดา ขึ้นจากนรก เพราะเหตุนี้.

[๒๕]

หากได้ลูกมา เป็นคนอกตัญญู ไม่รู้บุญ-
คุณของบิดามารดา ลูกคนนั้นเอง กลายเป็นผู้
จับบิดามารดาของตน ไล่ลงไปในนรกขุมนี้ให้ลึกลง
ลงไปอีก จนยากที่จะขึ้นพ้นได้. [๒๖]

คนบางคนเป็นคนเจ้าชู้มาแต่เล็ก เหลว-

ไหลในการเล่าเรียน หรือการอบรมตนให้เป็นคนดี ใช้เงินเปลือง ผลาญทรัพย์สมบัติ ที่เกิดจากเหงื่อไคลของบิดามารดา ตามความสบายใจของตน. หมกมุ่นอยู่ในความเสียหาย โดยไม่ต้องนึกว่ามันเป็นการทรمانจิตใจของบิดามารดาสักเพียงใด. ไม่เลี้ยงบิดามารดา ทั้งด้วยอาหารกายและอาหารใจ; แต่รบกวนให้บิดามารดา เลี้ยงลูกเลี้ยงหลานของตนสืบไป ไม่มีที่สิ้นสุดในฐานะอย่างเดียวกับคนใช้. รังเกียดบิดามารดา ในยามแก่ชราหรือเจ็บไข้ ราวกะว่าเป็นสิ่งนำขยะแขยงหรือน่ารำคาญ. ลืมบิดามารดา หรือไม่รู้สึกรว่ามีบิดามารดา ตั้งแต่บิดามารดายังมีชีวิตอยู่. บุคคลอย่างนี้ไม่ได้ชื่อว่าบุตร เพราะ

เหตุที่ไม่ได้ยกบิดามารดาขึ้นจากรก อันมีชื่อว่า ปุตะนั้นเอง. [๒๗]

เขาเป็นได้อย่างมากเพียงผล หรือลูก หรือก้อนอะไรที่ไม่สะอาดก้อนหนึ่ง ที่หลุดออกมาจากท้องมารดาของเขาเท่านั้น. เขาจึงมิใช่ผู้ที่จะทำให้โลกนี้ให้สะอาด หรือสงบได้แต่อย่างไร เพราะความที่เขาเป็นผู้ที่มีจิตใจ ชนิดที่ไม่อาจรู้สึกในบุญคุณ ของผู้ที่มีบุญคุณนั่นเอง. [๒๘]

ส่วนผู้ที่สามารถเป็นบุตรที่ดี คือสามารถยกบิดามารดา ขึ้นจากรกชื่อว่า ปุตะได้นั้น ไม่ต้องสงสัยเลย เขามีอะไรพร้อมที่จะรู้สำนึกบุญคุณของโลก และตอบแทนบุญคุณของโลก ด้วยการทำความสงบเย็น ใส่ไว้ในโลกนั่นเอง. ผู้รู้

บุญคุณของบิดามารดา แล้วพยายามทำตอบแทน
จึงถูกจัดไว้ในฐานะอันเป็นที่นับถือ และไว้วางใจ
ทั้งของเทวดาและมนุษย์. [๒๙]

ครุบาอาจารย์ คือผู้นำฝ่ายวิญญูณ ของ
กุกบุตรที่เติบโตขึ้นมาในโลกนี้. การที่วิญญูณ
จะเดินไปถูกทางหรือมีใจสูงได้นั้น เป็นสิ่งที่มีได้
ยาก เป็นสิ่งที่ลึกลับ มีพิธีรีตองมาก และต้อง
อบรมนาน, ฉะนั้น จึงต้องมีบุคคลขึ้นประเภท
หนึ่งในโลกนี้ เพื่อรับภาระอันนี้ และเราเรียกกัน
ว่า ครุบาอาจารย์. การที่ต้องมีบุคคลประเภทนี้
ขึ้นโดยเฉพาะ ก็เพราะว่า จะได้มีผู้เชี่ยวชาญ
เฉพาะ หรือมีโอกาสนั้นเพียงพอ ในการทำ
หน้าที่ของตน. [๓๐]

แต่คนสมัยนี้ มีความคิดโน้มเอียงไปในทางที่ว่า ครูบาอาจารย์เป็นลูกจ้าง หรือผู้รับจ้างทำหน้าที่นั้นๆ เพราะได้รับเงินเดือน หรือสิ่งของสำหรับบำรุง จากผู้ใดผู้หนึ่งหรือทางใดทางหนึ่ง ความกตัญญูในครูบาอาจารย์จึงร่อยหรอไป. [๓๑]

จริงอยู่ ที่มีระเบียบให้เงินเดือน หรือถวายปัจจัยเครื่องยังชีพแก่ครูบาอาจารย์ แต่เมื่อคิดดูแล้ว สิ่งๆ นั้นมีค่าเพียงเพื่อยังชีพอยู่ได้ โดยไม่ต้องไปประกอบอาชีพอื่น จนหมดเวลาที่จะทำการอบรมสั่งสอน. [๓๒]

เมื่อเปรียบเทียบกันดู กับสิ่งที่อาจารย์ประสิทธิ์ประสาทให้ ย่อมจะเห็นได้ว่า ความสูง

ทางฝ่ายวิญญูณ ที่ได้รับจากครูบาอาจารย์นั้น
มีค่ามากเกินกว่าของ ที่ใช้เป็นค่าบูชาครูบา
อาจารย์ อย่างที่จะเปรียบเทียบไม่ได้เลย. [๓๓]

ครูบาอาจารย์ พ้นจากฐานะของความ
เป็นลูกจ้าง แต่อยู่ในฐานะของความ เป็น
ปุชนียบุคคล ก็เพราะให้สิ่งที่มีค่าสูงสุดแก่
ศิษย์ ยิ่งกว่าศิษย์จะตอบแทนไหนี่เอง. แม้
จะจากกันไปแล้ว ก็ยังเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว
น้ำใจศิษย์ ใ้ห้จดเว้น จากการทำในสิ่งที่ไม่ควร
ทำได้ ทุกคราวที่ระลึกได้ถึงอาจารย์ ว่าได้เคย
พร่ำสอน หรือขอร้อง หรือแสดงความมุ่งหมาย
ไว้อย่างไร. [๓๔]

พืชแห่งความมีใจสูง ที่อาจารย์ได้เพาะ

หวานไว้ในหัวใจของศิษย์นั้น แม้หากจะไม่ออกผลในขณะนั้น ก็ยังอาจออกผลได้ในกาลภายหลัง เมื่อศิษย์เองแก่ชราไปแล้ว, หรือแม่เมื่อจะสิ้นลมหายใจ ก็ยังเป็นสิ่งที่เป็นไปได้เสมอ.[๓๕]

การได้เห็น ได้ยิน ได้ฟัง ได้อบรม ตัวอย่างที่ดีจากอาจารย์ในแง่ต่าง ๆ เมื่ออยู่ในสำนัก ย่อมเป็นเชื้ออันเร้นลับ ฝังอยู่ในสันดานของศิษย์ โดยไม่รู้สีก สำหรับจะงอกงามเป็นสติปัญญาในการก้าวหน้า หรือการกลับตัวจากทางที่ผิดในโอกาสหลังได้เสมอไป. [๓๖]

ในกรณีปกติ ครูบาอาจารย์ ย่อมยกสถานะทางวิญญูณของศิษย์ ให้สูงต่อขึ้นไปจากที่บิดามารดาได้ยกขึ้นไว้แล้ว เพราะเป็นบุคคลที่

โลกจัดไว้ เพื่อการนี้โดยเฉพาะ. [๓๗]

อาจารย์ต้องอดกลั้นอดทนเป็นพิเศษ และเอาใจใส่สอดส่องเป็นพิเศษ จึงจะสามารถปลุกฝัง ความสูงทางวิญญาณ ลงไปในจิตใจของศิษย์ได้สำเร็จ นั่นแหละคือ *ความเมตตาของอาจารย์.* [๓๘]

อาจารย์ต้องทำการศึกษา และอบรมตนเอง ให้มากเป็นพิเศษอยู่เสมอ จึงมีอะไรเพียงพอ ที่จะปลุกฝังให้แก่ศิษย์ นั่นแหละคือ *ปัญญา หรือวิชาของอาจารย์.* [๓๙]

อาจารย์จักต้องเสียสละมากอย่างนี้เสมอไป จึงไม่อยู่ในฐานะ ที่จะตกไปเป็นลูกจ้างของศิษย์ แต่กลับมีบุญคุณเหนือศิระของศิษย์

ทุกคน.

[๔๐]

ศิษย์ที่มีความกตัญญู จึงเป็นบุคคลที่มีความถูกต้องและความสมประกอบ อยู่ในนิสัยสันดานของตน มีความเหมาะสม ที่จะทำโลกนี้ให้ร่มเย็น ด้วยความอดกลั้นอดทน และความเฉลียวฉลาดของตนสืบไป.

[๔๑]

ความระลึกถึงบุญคุณของอาจารย์ มีแต่จะให้อยากทำ สิ่งที่เป็นประโยชน์ แก่ประชาชนสืบไป ไม่มีที่สิ้นสุด เพื่อรักษาเกียรติแห่งสำนักของอาจารย์ และอุทิศส่วนกุศลแก่อาจารย์พร้อมกันไปในตัว.

[๔๒]

พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ตรัสไว้โดยตรงว่า เมื่อระลึกถึงคุณ ของผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว มี

ทางที่ควรทำทางเดียวเท่านั้น คือการ
 ทำความดีอันกว้างขวาง อุทิศแก่บุคคลนั้น
 หรือเป็นที่ระลึกถึงบุคคลนั้น. [๔๓]

การเช่นสรวง หรือการร้องไห้ เป็นต้น
 ไม่มีประโยชน์อันใดแก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้วเลย.
 ฉะนั้น ผู้ที่รักอาจารย์ และรู้คุณอาจารย์ จึงตั้ง
 หน้าตั้งตาบำเพ็ญประโยชน์แก่โลก. [๔๔]

พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้พระนามว่า
 พระบรมครู เพราะทรงสามารถยกวิญญาณของ
 สัตว์ ให้สูงขึ้นได้ จนถึงที่สุด ไม่ถูกความทุกข์
 ท่วมทับอีกต่อไป จนทำให้บุคคลนั้น ๆ ได้นามว่า
 พระอริยเจ้า. [๔๕]

พระธรรม ของพระองค์ก็คือ วิธีการยก

วิญญานให้ขึ้นสูง พ้นจากน้ำคือความทุกข์ โดย
สิ้นเชิงได้นั่นเอง. [๔๖]

พระสงฆ์ คือผู้ที่ทำได้ตามนั้น แล้วสืบ
อายุของพระธรรมมาจนถึงพวกเรา ทำให้เรา ได้
มีโอกาสได้รับสิ่งประเสริฐ เหมือนกับได้รับจาก
พระพุทธรเจ้าโดยตรง. [๔๗]

พระสาวกทั้งหลายเหล่านี้ ทรรับความ
ยากลำบากทุกประการ ในการสืบอายุพระศาสนา
ทั้งนี้ก็เพราะความกตัญญู ในพระผู้มีพระภาคเจ้า.
[๔๘]

เรากล่าวได้โดยไม่ต้องกลัวผิดว่า ศาสนา
เป็นมรดกตกทอด มาถึงพวกเราในสมัยนี้ได้
ก็เพราะความกตัญญูของเหล่าพระสาวก ที่

ตั้งใจทำให้ตรง ตามพระพุทธประสงค์นั่นเอง.

[๔๙]

ความกตัญญูของพระสาวก ทำให้พระศาสนาสืบอายุมาได้พัน ๆ ปี. โลกมีศาสนาเป็นร่มโพธิ์ร่มไทร ก็เพราะความเสียสละ ด้วยอำนาจความกตัญญู ของบรรดาพระสาวกทั้งหลาย.

[๕๐]

โลกมีธรรมเป็นเครื่องคุ้มครอง เพราะพุทธบริษัทตั้งใจทำให้ตรง ตามพระพุทธประสงค์ เพื่อสนองพระคุณของพระองค์. เราจึงเห็นได้ว่า ความกตัญญูเป็นธรรมที่คุ้มครองโลกสมควรที่เราทั้งหลายจะช่วยกันรักษาเอาไว้ อย่างมั่นคง.

[๕๑]

กล่าวโดยแท้จริงแล้ว ขนบธรรมเนียม
ประเพณีที่ดั่งงามของพุทธบริษัท ล้วนแต่เกิด
ขึ้นมา เพราะความกตัญญูกตเวที, เป็นไปได้
เพราะความกตัญญูกตเวที และมุ่งหมายจะชูป
ย้อมธรรมะ คือความกตัญญูกตเวทีนี้ ให้ฝังแน่น
อยู่ในจิตใจของบุตรหลาน ผู้เป็นอนุชนสืบไป
อย่างมั่นคง. [๕๒]

จารีตประเพณีต่าง ๆ เช่นการปลงศพผู้
เป็นอุปัชฌาย์อาจารย์เป็นต้นนั้น มุ่งหมายจะชัก-
ชวนความกตัญญูกตเวที ในหัวใจของคนทุกคน
ยิ่งกว่าที่จะมุ่งหมายอย่างอื่น จึงได้เกิดประเพณี
ทুমเท เพื่อการจัดงาน อย่างไม่คำนึงถึงความ
หมดเปลือง และความยากลำบากทุก ๆ ประการ.

ทั้งนี้เพราะเห็นความจำเป็น ในการที่โลกเรา จัก
 ต้องเป็นโลกที่อาบย้อมอยู่ด้วยความกตัญญูกตเวที
 จึงจะเป็นโลกที่ร่มเย็น โดยนัยที่กล่าวมาแล้ว.

[๕๓]

ศาสนาและจารีตประเพณี ของคนทุก
 ชาติทุกภาษา ล้วนแต่มีหลักเกณฑ์อย่างนี้. แต่
 สำหรับพุทธศาสนาเรานั้น ยังมีหลักการที่จะ
 ระมัดระวัง ให้ความหมดเปลืองนั้น หมดเปลือง
 ไปในทางที่จะเป็นประโยชน์แก่สังคม พร้อมกัน
 ไปในตัวด้วยอีกโสดหนึ่ง. ความกตัญญูของ
 พุทธบริษัททั้งหลาย จึงเป็นไปเพื่อทำให้
 โลกร่มเย็น อย่างน่าชื่นอกชื่นใจแท้จริง. [๕๔]

ถ้าหากคนทุกคนในโลก ยอมรับรู้ถึง

ความจริงอันประเสริฐที่สุด คือความที่
 มนุษย์ทุกคน เป็นหนี้บุญคุณต่อกัน
 และกัน แม้แก่คนที่ศัตรูของกันและ
 กัน ดังที่กล่าวแล้ว โลกนี้จะเต็มไปด้วย
 การแข่งขันกันทำความดี เพื่อเปลื้องหนี้
 บุญคุณของตน ๆ ให้พ้นหนี้อันนี้. [๕๕]

ถ้าหัวใจของคนทุกคนในโลกนี้ เต็ม
 ไปด้วยความกตัญญูกตเวทิจริง ๆ แล้ว
 โลกนี้จะเป็นโลกที่งดงามยิ่งกว่าเทวโลก
 น่าอยู่ยิ่งกว่าเทวโลก ปลอดภัยยิ่งกว่า
 เทวโลก และน่าบูชา น่าปรารถนายิ่งกว่า
 เทวโลก โดยไม่ต้องสงสัยเลย. [๕๖]

จงคิดดูให้ดีเถิด การที่เรามีความ

อดอ้อมต่อกันและกัน ไม่หุนหันพลันแล่น
 ทำอะไรลงไปด้วยโทษะทั้งหมด ก็เนื่องจาก
 ยังระลึกถึงคนนั้นคนนี้ ระลึกถึงบิดามารดา
 พี่ป้าหน้าอาของเรา ที่เคยมีความดีต่อเรา เรา
 จึงไม่ใจไม่ใส่ระกำ ต่อผู้ใดผู้หนึ่งลงไปได้
 ง่าย ๆ. [๕๗]

แม้หากเราจะผลุนผลันทำลงไป ก็ยังถึง
 กับเรียกตัวมาขอโทษ ให้อภัยกัน เพราะเห็นแก่
 คนนั้นคนนี้ตาดำ ๆ บ้าง เพราะเห็นแก่คนที่ตาย
 ไปแล้วบ้าง ที่เคยดีต่อเรา หรือต่อบิดามารดา
 ของเรา เป็นต้น. [๕๘]

ความกตัญญูเป็นสิ่งที่นับว่า มี
 อำนาจแปลงยักษ์ให้กลายเป็นมนุษย์ได้

ทำโลกให้รอดและร่วมเย็นได้ ดังกล่าว
มานี้แล. [๕๙]

เราทั้งหลาย จงช่วยกันทะนุถนอม
ธรรมะอันประเสริฐข้อนี้ ให้ยังคงอยู่เป็น
ร่วมโพธิ์ร่วมไทรของโลก ด้วยความพร้อมเพรียง
และเสียสละอย่างยิ่งของพวกเราทุกคน
ตลอดกาลนานเทอญ. [๖๐]

โมกขพลาราม ไชยา

๘ มีนาคม ๒๕๙๗

ธรรมะใกล้มือ

- สมัครรับ SMS ข้อธรรมฟรี เฉพาะเครือข่าย AIS
กด *455233300 แล้วกดโทรออก
- ธรรมะ “Twitter” ที่ www.twitter.com/buddhadasa
- ธรรมะดีดี (D³) รับ “ข้อธรรม” และ “เสียงธรรม”
www.facebook.com/buddhadasaarchives
www.facebook.com/book.bia
www.dhamma4u.com
www.bia.or.th
www.life-brary.com
- แอปพลิเคชันบนสมาร์ตโฟน ทั้ง iOS และ Android
 - BIA Dhamma eTravel : เที่ยวทั่วไทยให้ถึงธรรม
เปิดพื้นที่ธรรมในหัวใจสำหรับผู้ปฏิบัติธรรมมือใหม่
 - BIA Meditation : สงบจิต พินิจ ภาวนา
สัมผัสสมาธิกับการดับเสียงธรรมชาติ

ธรรมะในสวน ตักบาตรเดือนเกิด

- ทุกวันอาทิตย์แรกของเดือน ที่สวนโมกข์กรุงเทพ
- บูชาพระรัตนตรัย รับศีล และฟังธรรม ตักบาตรแบบครั้ง
พุทธกาล แล้วร่วมกรวดน้ำแผ่เมตตา ร่วมกินข้าวกันบาตร
- เจริญสติภาวนา และกิจกรรมมหรสพเพื่อปัญญา

หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ

เป็นที่รวบรวม ดูแล รักษาและจัดระบบบริการการศึกษา ค้นคว้า เอกสารต้นฉบับและสื่อการศึกษาการเผยแพร่ต่างๆของท่านพุทธทาส ตลอดจนการให้บริการ ร่วมมือสนับสนุนการศึกษา ค้นคว้าวิจัย พัฒนาเผยแพร่และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านศาสนธรรม การจัดกิจกรรม เพื่อเสริมสร้างสติปัญญาและจิตใจ ให้เจริญเติบโตจนกล้าแข็งในความ ถูกต้องและดีงามอย่างริ่รรมย์ จนสามารถเป็นผู้ที่อยู่เย็นและเป็น ประโยชน์ยิ่งขึ้น